

נחום (מ)

א ב ג

נחום פרק-א

א משא נינוה נינוה ספר חזון נחום האלקשי:

כ"י משא נינוה. ת"י מטל כס דלווט לאשקא' ית נינוה : ספר חזון נחום. חזון נקוד קמז לפי שאינו דבוק ואינו דומה לחזון יסעיה שהוא נקוד חטף פתח וכן פי' ספר חזון כבר נכתב עליה והוא נבואת יונה בן אמיתי ועתה חזר ונתנבא עלי' נחום האלקושי את המשא הזה אלקוש היה שם עירו וכן ת"י מלקדמין אתנבי עלה יונה בר אמתי ותבת מחובהא וכדו לאוסיפת למיחטי תב ואיתנבי עלה נחום למצית אלקוש : (כ"י)

מצודת דוד משא נינוה. הנבואה ההיא נאמרה על נינוה היא ראש ממלכת אשור : ספר וגו'. זהו ספר נבואה של נחום האלקושי הוא היה המתנבא על נינוה :

מצודת ציון האלקושי. שם עיר אלקוש : (מצודת ציון)

ב אל קנוא ונקים יהוה ובעל חמה נקם יהוה לצריו ונוטר הוא לאיביו :

כ"י אל קנוא ונוקס ה'. על זרעו של סנחריב נתנבא נחום ובימי מנשה

כמו שמלינו צסדר עולם אל קנא ונוקס ה' מאז שנפרע לישראל מאויביהם וגם עדיין עתה נוקס הוא ובעל חימה ועמיד הוא להיות נוקס לכריו שהחריבו את ארצו והגלו את עמו ונוטר הוא את איבתו לצבליים ור"ס אומר ג' נקימות הללו כנגד ג' גליות שהגלה סנחריב את ישראל כמו שמלינו צסדר : עולם (כס"י)

מצודת דוד אל קנא וגו'. ה' הוא אל זועם ונוקס וכפל עוד ואמר נוקס ה' וגו' : נוקס ה' לצריו. ר"ל רק לצריו הוא נוקס ונוטר איבה לאויביו הם העכו"ם אבל לא כן לישראל עמו : (מצודת דוד)

מצודת ציון קנא. ענין כעס כמו הם קנאוני בלא אל (דברים לב) : ונוטר. ענין שמירת איבה כמו לא תקום ולא תטור (ויקרא יט) : (מצודת ציון)

ג יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם (וגדול) וְגָדַל כַּח וְנָקָה לֹא יִנָּקָה יְהוָה בְּסוּפָה וּבְשִׁעָרָה דִּרְכּוֹ יַעֲנֶן אֲבָק

כס"י ה' ארך אפים וגדל כח. גדל כח הוא והיכולת צידו להנקם ואשר לא מיהר נקמתו לפי שארך אפים הוא ומכל מקום נקה לא ינקה. ה' בסופה ובשערה דרכו. הם שלוחיו להפרע מאויביו שנא' במלכים (שמות יד) צרוח קדים עזה וצדור המצול (איוב ד) מנשמת אלוה יאצדו צלור נאמר (יחזקאל כו) רוח קדים שצרך : וענן אבק רגליו. גם הוא דרך נקמתו (שמות יד) ויסקף אל מחנה מלכים בעמוד אש וענן (יחזקאל ל) היא ענן יכסנה (כס"י)

מצודת דוד ה' ארך אפים. ר"ל הן אמת שה' מאריך אף ואינו ממהר לפרוע גמול הרשע עם כי הוא גדול כח ובידו להפרע בכל זמן : ונקה לא ינקה. אבל הוא אינו מנקה לותר על הרשע מכל וכל : בסופה ובשערה דרכו. הלוכו הוא ברוח סופה וסערה ר"ל כשבא לענוש העכו"ם מביא רוח סופה וסערה להניעם ולכלותם מהר : וענן אבק רגליו. ר"ל הגזירות הבאות מסבתו אל העכו"ם הם לו לחושך ואפלה כענן והמשילם לאבק הנופל מתחת הרגלים : (מצודת דוד)

מצודת ציון בסופה. כן יקרא רוח החזק : ובשערה. כמו בסערה בסמ"ך וגם הוא רוח חזק. אבק. עפר דק : (מצודת ציון)

ד גוֹעַר בַּיָּם וַיִּבְשְׁהוּ וְכָל הַנְּהָרוֹת הִחָרִיב אֲמַלְל בְּשׁוֹן וְכַרְמֶל וּפְרַח לְבָנוֹן

אַמְלַל :

רָפִי גוער בים. כמשמעו ודוגמא הוא כלפי העכו"ם שנמשלו למים כענין שנאמר (ישעיה יז) לאומים כשאון מים כזירים ישאון : וכל הגהרות החריב. כאן ניבא שעתיד הקב"ה להמליך את נבוכדנצר (ירמיה כה) בימי יהויקים ויתן את אסור ואת כל הארצות לחרב : אומלל צפן וכרמל. מושבות הטובים : ופרח לצנון אומלל. חכמי ישראל פירשו כלפי מיני מגדים שנטע שלמה בבהמ"ק שהיו של זהב וכיון שנכנסו גוים להיכל יצאו (רפ"י) :

מצודת דוד גוער בים וגו'. הוא משל על כריתת השרים מנינוה : אמלל בשן וגו'. הם מקומות מרעה השמן והוא משל על אבדן בעלי העושר : ופרח וגו'. ר"ל יכלה הצלחתם : (מצודת דוד)

מצודת ציון גוער. ענין צעקת נזיפה : החריב. ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח) : אמלל. ענין כריתה כמו כי אמלל אני (תהלים ו) : לבנון. שם יער (מצודת ציון)

ה הרים רעשו מפניו והגבעות התמגגו ותשא הארץ מפניו ותבל וכל ישבי בה :

רָפִי הרים רעשו ממנו. המלכים והשרים מהכסדים יפחדו מגזירתו : ותשא הארץ. משאת עשן : (רפ"י)

מצודת דוד הרים רעשו. מפחדו ירעשו ההרים וימסו הגבעות גם הוא משל על שרי נינוה וכפל הדבר במ"ש : ותשא הארץ מפניו. הארץ תשרף מפני אש חמתו והוא משל על גודל הרעדה והכליון : ותבל. הוא החלק מן הארץ המיושבת מבני אדם : (מצודת דוד)

מצודת ציון התמוגגו. מלי המגה והמסה : ותשא. ענין שרפה כמו שאו משאת (ירמיה ו) : (מצודת ציון)

ו לפני זעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפו חמתו נתכה כאש והצרים נתצו מפניו :

רָפִי נתכה. הגיע לארץ כמו (שמות ט) ומטר לא נתך ארצה : נתאו ממנו.

מאִימתו

:

(כס"י)

מצודת דוד מי יעמוד. מי יוכל להתקיים לפני זעמו : ומי יקום וגו'. כפל הדבר במ"ש : נתכה כאש. היא נשפכת לכלות ולהאביד כאש ההולך ושורף : והצורים. הסלעים נתצו ונכתתו ממני ר"ל בעלי הכח יחלשו ויאבדו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נתכה. ענין התכה ושפיכה כמו ותתך חמתי (שם מד) : והצורים. מל' צור וסלע : נתצו. מל' נתיצה ושבירה : (מצודת ציון)

[ז] טוב יהנה למעוז ביום צרה וידע חסי בו :

כס"י טוב ה' למעוז. ואף בשעה שהוא נפרע מאויביו לא זז רחמיו מלהטיב ליראיו ולא כמדת בשר ודם שכשהוא עסוק בזו אינו פנוי בזו כענין שנא' (שם טו) ה' איש מלחמ' ה' שמו כמו שהוא במכילתין : ויודע. את לרכי חוסי בו : (כס"י)

מצודת דוד טוב ה' למעוז וגו'. ר"ל אף ביום צרה כשהוא עוסק בהבאת המשפט עכ"ז הוא טוב אז להיות למעוז ולחוזק ונותן לב לדעת את החוסים בו להזמין להם הצלה ועזר לא כבשר ודם שאין מי יעמוד לפניו בעת זעמו ולא יתן אז לב להיטיב עם מי : (מצודת דוד)

מצודת ציון למעוז. ענין חוזק : חוסי. ענין בטחון : (מצודת ציון)

[ח] ובשטף עובר עבר פלה יעשה מקומה ואיביו ירדף חשד :

כס"י ובשטף עובר. ובחמה שוטפת : כלה יעשה מקומה. של ארץ ומוסב זה על ותשא הארץ מפניו כמו שאמור למעלה : (כס"י)

מצודת דוד ובשטף עובר. הנה בשטף מים רבים יעשה כלה את מקום נינוה שזכר בתחילת הנבואה ר"ל האויב הבא והוא נ"נ הוא יכלה הכל כמו שטף מים העובר השוטף הכל מבלי ישאר מה : ואויביו. החושך ירדף את אויביו הם אנשי אשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון ובשטף. ענין מריצת המים כמו כנחל שוטף (שם מז) : (מצודת ציון)

[ט] מה תחשבון אֶל יְהוָה כָּל־הוּא עֹשֶׂה לֹא תִקוּם פְּעָמִים צָרָה :

רס"י כלה הוא עושה. לנינוה ומלכי אשור לא יסנה להם עוד פעם אחרת :
(רס"י)

מצודת דוד מה תחשבון. ר"ל אתם אנשי נינוה מה תחשבון על ה' הגוזר עליכם את הכלייה הזאת אם תחשבו להנצל מידו דעו כי כלה הוא עושה לכם ולא תקום הצרה פעמים כי בפעם אחת יכלה אתכם : (מצודת דוד)

[י] כִּי עַד סִירִים סִבְכִים וְכִסְבָּאִם סְבוּאִים אֶפְלוּ כְּקֶשׁ יָבֵשׁ מְלֵא :

רס"י כי עד סירים סבוכים. כלומר פתאום תבא עליהם מכתם ולא ירדו מכבודם מעט מעט כי בעוד שהסירים והקול"י נסבכים נקרשים בחזקה : וכסבאם סבואים. ועודם זמשתיהן וזשמחתן ויש פותרין כי עד סירים לשון הסרה : אכלו כקש יבש. אשר נתמלא ונגמר בשולו ויבש : מלא. אסובי"ר בלע"ז וכן מלאתך, המלחה הזרע : (רס"י)

מצודת דוד כי עד סירים סבוכים. בעוד שהקוצים יהיו מסובכים ונאחזים אלה באלה ר"ל בעוד שיהיו אנשים בתכלית החוזק מקובצים יחד באגודה אחת : וכסבאם סבואים. כאשר המשכרים יהיו עוסקים בשכרות היין פתאום יהיו נאכלים כקש יבש שנמלא ונשלם בשולו שהוא קל להשרף : (מצודת דוד)

מצודת ציון סירים. מין קוצים כמו כקול הסירים (קהלת ז) : סבוכים. ענין אחיזה וקליעה וכן סבכי היער (ישעיה י) : וכסבאם סבואים. ענין שתיית משקים המשכרים כמו ונסבאה שכר (שם כו) : אכלו. נאכלו ר"ל נשרפו : מלא. ענין השלמה ר"ל נשלם בשולו : (מצודת ציון)

[יא] מִמֶּדָּ יֵצֵא חֹשֶׁב עַל יְהוָה רָעָה יֵעָץ בְּלִיעֵל : (ס)

רס"י ממך. את נינוה : ילא. שנחריב החושב רעה דימה להחריב דירת מטה ומעלה כתוב אחד אומר (מלכים ב יט) ואבא מלון קיאו וכתוב אחד אומר (ישעיה לז) ואבא מרום קיאו בתחילה אחריב דירה של מטה ולבסוף דירה של מעלה כדאי' בחלק (דף נד) : (רס"י)

מצודת דוד ממך וגו'. אתה נינוה ממך יצא שנחריב החושב רעה על ה' להחריב את בה"מ ויועץ עצת בליעל לשלוח לחרף כלפי מעלה כמ"ש (במ"ב ובישעיה) : (מצודת דוד)

מצודת ציון בליעל. בלי עול שמים ר"ל רשע : (מצודת ציון)

[יב] פה אָמַר יְהוָה אִם שְׁלָמִים יָכֹן רַבִּים יָכֹן נְגִזֵי וְעָבַר וְעָנְתָּ לֹא אָעִנָּךְ עוֹד :

רס"י אם שלמים וכן רבים. יפה תרגום של יונתן מיושב על המקרא אם יהיו שלמים בעלה שיהו כולם שוים בהסכמה א' וכן אם יהיו רבי' מאל אנשי נינוה אויביך ירוסלים וכן אף אם גזו חדקל ועברו את פרת לכור עליה לא יכליחו שהרי עניתיך ולא אענך עוד, ועוד שמעתי אם שלמים אנשי נינוה בגדולתם וכן אם יהו עוד רבים ונכבדים יותר וכן נגוזו ועבר וכן אגוזים ואלעזרים הרי זה כמו (שמו' א) וכאשר יענו אותו כן ירבה : ועניתיך לא אענך עוד. אענה אותך בפעם הזאת כלה ונחלכה ולא אזקוק לך עוד ורבותינו דרשו לענין מעשה הדקה במסכת גיטין אך אינו על סדר שאר הנבואה : (רס"י)

מצודת דוד אם שלמים. אם יהיו אנשי נינוה שלמים בדעה אחת ובעצה מוסכמת וכן יהיו רבים במספר שכל זה הוא סבה אל הנצחון : **וכן נגוזו**. ר"ל אעפ"כ יהיו גזוזים ונכרתים כאשר אמרתי ועבר העם מן העולם : **ועניתיך**. ר"ל אענה אותך בתכלית העינוי והאבדון עד שלא אצטרך לענות אותך עוד כי בפעם ההיא תכלה מכל וכל והוא דוגמת אמרו לא תקום פעמים צרה : (מצודת דוד)

מצודת ציון שלמים. מלי שלום : **וכן נגוזו**. הוי"ו היא במקום אעפ"כ וכן הנמלים עם לא עז ויכינו בקיץ לחמם (משלי ל) : **נגוזו**. מלי גזוזה וכריתה : **ועניתיך**. מלי עינוי וצער : (מצודת ציון)

[יג] וְעָתָה אֲשַׁבֵּר מִטְהוּ מַעְלֶיךָ וּמוֹסְרֶיךָ אָנְתִּיק :

רס"י ועתה אשבור מטהו מעליך. שכינה אומרת כן לנביא שהוא ישראלי אשבור מטהו של אשור מעליך ומעמי : (רס"י)

מצודת דוד ועתה. ר"ל בזמן קרוב אשבור מטהו מעליך ישראל ר"ל עוד

לא יצר לך. ומוסרותיך. המוסרות שהייתם קשורים בהם אנתק ממך ר"ל
לא תהיה עוד מוכנע לאשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון מטהו. ענינו בדי העול כמו מוסרות ומוטות (ירמיה נז) :
ומוסרותיך. הם קשורי רצועי העול : **אנתק.** ענין ההעתק ממקומו :
(מצודת ציון)

[יד] וְצָוָה עָלַיָּךְ יְהוָה לֹא יִזְרַע מִשְׁמַךְ עוֹד מִבֵּית אֱלֹהֶיךָ אַכְרִית פֶּסֶל
וּמִסֵּכָה אֲשֵׁים קִבְרָךְ כִּי קָלוֹת :

רס"י וְלוֹה עֲלֶיךָ ה'. עתה מוסב הדיבור אל מלך אשור : לא יזרע משמך
עוד. לא יעמוד ממך מלך : מצית אלהיך אכרית פסל ומסכה. ואשים את
בית אלהיך קברך שם תזרח להמלט וסם תהרג כמו שכתוב שנהרג אביך
בית נסרוך אלהיו : כי קלות. בעיני : (רס"י)

מצודת דוד וצוה עליך ה'. מול מלך אשור יאמר : לא יזרע משמך עוד. ר"ל
לא ימלוך מי מזרעך : אכרית פסל ומסכה. כי שממה תהיה : אשים
קברך. ר"ל אני אשים לך קבר המיוחד לך כי אני אלחם בך : כי קלות.
היית קל בדעתך לשלוח לחרף כלפי מעלה ולכן אקח ממך נקם : (מצודת
דוד)

מצודת ציון קלות. מלי' קל : (מצודת ציון)

נחום פרק-ב

[א] הִנֵּה עַל הַהָרִים רִגְלֵי מְבַשֵּׂר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם חָגִי יְהוּדָה חֲגִיךָ שְׁלָמִי
נִדְרָךְ? כִּי לֹא יוֹסִיף עוֹד (לעבור) לַעֲבֹר בָּךְ בְּלִיעֵל פְּלֵה נִכְרָת :

רס"י שְׁלָמִי נִדְרֶיךָ. אשר נדרת להקצ"ה אם יאילך מכף סנחריב מלך אשור
כי עתה נללת : כי לא יוסיף עוד לעבר בך. אותו הזליעל : כלה נכרת.
הוא וזרעו : (רס"י)

מצודת דוד הנה על ההרים. הנה כבר נראה על ההרים ביאת רגלי המבשר
המשמיע שלום כי יבשר ויאמר שנפלה אשור ועוד לא יבוא למלחמה על

ארץ ישראל : חגי יהודה חגיך. ר"ל שמחו בחג בשמחת לבב : שלמי נדריך. מה שנדרת להי אם יצילך מכף מלך אשור כי הנה נצלת ממנו כי לא יוסיף עוד לעבר בך בליעל הוא זרע שנחריב כי נכרת כל הזרע ואין להם שארית : (מצודת דוד)

עלה מפיץ על פניך נצור מצרה צפה דרך חזק מתנים אפיץ פח מאד :

רפ"י עלה מפיץ על פניך נצור מצרה. המפיץ אשר עלה על פניך אל ארץ יהודה בימי יחזקיהו עכסיו הוא נצור מצרה נצודנלך מלך צבל שהוא נר עליו : כפה דרך. הצט אתה איש יהודה על אם הדרכים ותראה את ההולכים לנצור עליו ויתחזקו מתניך ואמץ כח מאד : (רפ"י)

מצודת דוד עלה מפיץ. אשור שהגלה אותך והפיץ אותך בארצות הנה נסתלק מן העולם : על פניך. ר"ל לפניך וכאלו אתה רואה הסתלקו : נצור מצורה. ערי המבצר שעזבתם מפחד מלך אשור הנה עתה שמור אותם : צפה דרך. הסתכל בדרך הבא מאשור ולא תראה עוד מי בא מהם : חזק מתנים. חזק ואמץ כי לא תירא עוד מאשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון עלה. ענין סלוק כמו אל תעלני (תהלים קב) : מפיץ. מל' הפצה ופזור : נצור. ענין שמירה כמו נוצר תאנה (משלי כז) : מצורה. ערי מבצר כמו ויבן ערי מצורה (ד"ה ב יד) : צפה. ענין הבטה כמו עמדי וצפי (ירמיה מח) : אמץ. ענין חוזק : (מצודת ציון)

כי שב יהנה את גאון יעקב כגאון ישראל כי בקקום בקקום וזמריהם שחתו :

רפ"י כגאון ישראל. כמו שהיה כזר : בקקום. בזזום והריקום לשון צקיקה נופל על גפן : (רפ"י)

מצודת דוד כי שב וגו'. כי עתה יניח וישקיט הי את גאון יעקב להיות כגאון ישראל ר"ל כמו שהיה מאז ומקדם : כי בקקום בוקקים. כי המריקים הם הכשדים הריקו את אשור ושחתו זמוריהם ר"ל לקחו עשרם והרגו גבוריהם ולכן תשב במנוחה והשקט כי אין לך לפחוד עוד מאשור : (מצודת דוד)

מצודת ציון שב. ענין השקט ומרגוע כמו בשובה ונחת (ישעיה ל) : גאון. ענין רוממות וממשלה : בקקום בוקקים. ענין ריקות כמו גפן בוקק (הושע י) : וזמוריהם. כן יקראו ענפי הגפן כמו ויכרתו משם זמורה

(במדבר (ג) : (מצודת ציון)

[ד] מִגֵּן גִּבּוֹרֵיהוּ מֵאָדָם אֲנָשִׁי חֵיל מְתַלְעִים בְּאֵשׁ פְּלִדוֹת הֶרְכָּב בְּיוֹם הַכִּינוֹ וְהַבְּרָשִׁים הֶרְעָלוּ:

רס"י מגן גבוריהו. סל נבוכדנצר הצרים על אשור : מאדם. מאודמים הם ואנשי חילם : מתולעים. לבושי זהורית : באש פלדות הרכב ביום הכינו. ביום שהוא מוכן ללחם בצבא מלחמה רכב ברזל שלו ולא ידעתי מהו פלדות ואומר אני שהוא מין המלחמת ברזל יפה ויש פותרין פלדות לשון לפיד אש בדרך ההפך : והברושים הרעלו. ת"י ורבני משריתהון מסרבלין בצבעונין : הרעלו. מעוטפין ודומה לו (ישעיה ג) הנטיפות והשקות והרעלות ובל' משנה שנינו מדיות רעולות מסכת שבת (דף ס"ה ע"פ) : (רס"י)

מצודת דוד מגן גבוריהו מאדם. המגן של גבורי הבוקקים הכשדים יהיו אדומים מדם החללים : אנשי חיל מתולעים. יהיו מלובשים בגדי תולעת שני שהיא צבע אדומה ר"ל בגדיהם יהיו צבועות מדמי ההרוגים : באש פלדות הרכב וגו'. ר"ל ביום שהכינו את הרכב למלחמה היה נראה כאלו הולך בלפידי אש כי הברזל שעל גלגלי הרכב היה מוציא ניצוצי אש במרוצתם על הסלעים : והברושים הרעלו. ר"ל המקלות של ברוש העשויות כחניתות המחודדות בראשן כבר הושם שם הסם הממית כי הכינו מקלות כאלה על המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון גבוריהו. גבוריו : מאדם. מלי אודם : מתלעים. לי תולעת שני והיא צבע אדומה : פלדות. מלי לפיד אש בדרך ההפוך והוא העץ שהשלהבת נאחז בו : והברושים. ר"ל מקלות מאילני ברוש : הרעלו. ענינו סם הממית ודוגמתו יין תרעלה (תהלים ס) המטמטם את הלב מרוע תכונתו והוא מלי ערל בדרך ההפך שהוא ענין אוטם כמו ערלה אזנם (ירמיה ו) : (מצודת ציון)

[ה] בַּחוּצוֹת יִתְהוֹלְלוּ הֶרְכָּב יִשְׁתַּקְשְׁקוּן בְּרַחֲבוֹת מְרֵאִיהֶן פְּלִפְיָדָם בְּבְרָקִים יְרוּצוּ:

רס"י יתהוללו. ינהגו עצמן בשגעון : ישתקשקו. ת"י קל נקוש זיניהון משתמע והוא מלשון והשיקו היקבים (יואל ב) כמשק גבים (ישעיה לג) ל' השמעת קול : ירוצו. ירועו את השומעים בצרקים הללו הטורדים את

הצרות כן ת"י : (כ"י)

מצודת דוד יתהוללו הרכב. אנשי הרכב יתהוללו בחוצות לרוץ הנה והנה : **ישתקשקון ברחובות**. השמעת קול כלי זיין ישמיעו ברחובות קריה : **מראהן**. מראה פניהם כלפידי אש וקלות מרוצתם כברקים אשר מעט תשיגם הראות לרוב המהירות : (מצודת דוד)

מצודת ציון יתהוללו. ענין שטות ושגעון כמו ויתהולל בידם (ש"א כג) כי מרוב המרוצה נראה כמשתגעים : **הרכב**. ר"ל אנשי הרכב : **ישתקשקון**. ענין השמעת קול כמו והשיקו היקבים (יואל ב) : **ירוצצו**. מלשון ריצה ורדיפה : (מצודת ציון)

11 : יִזְכֹּר אֲדִירָיו וְכָשְׁלוֹ (בהלכותם) בְּהִלְכֹתָם יִמְהָרוּ חוֹמֹתָהּ וְהָכֵן הַסֹּכֵךְ :

כ"י יזכור. מלך אשור את אדיריו וגבוריו וידמה בלבו לנאת ולהלחם והם יכשלו בהליכתם : ימהרו חומתה. לנוס לרוץ אל חומת העיר כל תיבה הנריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה : והוכן הסוכך. ת"י יבנון מגדליא ויש לפרש והוכן הסוכך והמלך נזדיין בכלי זיונו כמו ממשח הסוכך לשון מושל : (כ"י)

מצודת דוד יזכור אדיריו. מלך אשור יזכור גבוריו ללכת לקראת המלחמה אבל יכשלו בהליכתם ולא יצליחו : ימהרו חומתה. ר"ל ישובו למהר לעלות על חומת העיר למנוע את הכשדים לבוא בעיר : והוכן הסוכך. כינו דבר הסוכך עליהם ממעל להגן מן החצים ואבני הקלע : (מצודת דוד)

מצודת ציון אדיריו. גבוריו : והוכן. מלשון הכנה : הסוכך. מל' סכך ומכסה : (מצודת ציון)

12 : שְׁעָרֵי הַנְּהָרוֹת נִפְתָּחוּ וְהַהִיכָל נִמּוּג :

כ"י שערי הנהרות. שערי העיר אשר מלד הנהרות : וההיכל נמוג. נרעד ונע מכה אבני בליסטרא הנזרקת בכתליו הנקרא בומ"א : (כ"י)

מצודת דוד שערי הנהרות. ר"ל עכ"ז לא יוכלו למנוע את האויב כי נפתחו שערי העיר הפונים מול הנהרות כי חיל הכשדים שברום : וההיכל נמוג. היכל המלך נמוג ונמס ר"ל יתצו ויכתתו אותו : (מצודת דוד)

מצודת ציון נמוג. מל' המגה והמסה ואמר בדרך שאלה : (מצודת ציון)

לח וְהִצַּב גְּלִתָּהּ הַעֲלֵתָהּ וְאַמְהַתִּיהָ מִנְהַגוֹת פְּקוּל יוֹנִים מִתְּפַת עַל לְבָבָהּ :

רפ"י והולכ. היא המלכה הנלצת לימין המלך כד"א (תהלים מ"ה) נלצה שגל לימינך : גלתה הועלתה. בגלוי הלכה בצבי והעלתה מן העיר : מנהגות כקול יונים. מנהגות עצמן בקינה כקול יונים המקוננים מנהגות שרימייכנ"ט זלע"ז : מתופפות על לצהן. ת"י מקיפות ידיהן על לבן כהקיש בתופים : (רפ"י)

מצודת דוד והוצב גלתה הועלתה. ר"ל המלכה הנצבת פנימה לימין המלך כענין שנאמר נצבה שגל לימינך (תהלים מה) נתגלית לעין כל והועלתה על המרכבה להוליכה בגולה : ואמהותיה. שפחותיה מנהגות אותה בקול קינה כנהימת קול יונים : מתופפות. כמו שהאדם מכה בתוף כן הן מכות על לבבהן כדרך הנשים המקוננות : (מצודת דוד)

מצודת ציון והוצב. ר"ל דבר הנצב במקום אחד מבלי רגילות התנועה וההליכה : גלתה. מל' גלוי : הועלתה. מל' עליה : ואמהותיה. שפחותיה : מנהגות. מל' הנהגה והבאה : מתופפות. מל' תוף והוא שם כלי נגון : (מצודת ציון)

לח וְיִנְיָנָה כְּבִרְכַת מַיִם מִימֵי הַיָּם וְהִפָּה נְסִים עֲמָדוֹ עֲמָדוֹ וְאִין מִפְּנֵה :

רפ"י ונינוה כברכת מים מימי היא. מיום שהיא נעשית יצבה צלחה ואין מניד כברכת מים מכונסין שאין זזים ממקומם : והמה. עתה מרוז דוחקם למדו לנוס ונסים : עמדו עמודו. אומרים להם ואין מפנה לבו לשמוע ולעמוד : (רפ"י)

מצודת דוד ונינוה. והנה נינוה מימים קדמונים היא היתה מלאה כל טוב כברכת המים המלאה לה : והמה נסים. ועתה המה נסים ומניחים כל העושר : עמדו עמודו. עם כי המלך והשרים יצעקו למה תנוסו עמדו והלחמו מול האויב אבל אין מי פונה להקוראים ולא יאבו להלחם : (מצודת דוד)

מצודת ציון כברכת. הוא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים כמו בתעלת הברכה (מלכים ב יח) : מימי. ר"ל מימים רבים : נסים. בורחים : מפנה. מל' הפנה וסבוב : (מצודת ציון)

[יז] בַּזוּ כָּסֶף בַּזוּ זָהָב וְאִין קָצָה לְתַכּוּנָה כָּבֵד מִפֶּל פְּלִי חֻמְדָּה :

רש"י בזו כסף. אתם הבאים על נינוה : ואין קלה. אין חשבון : לתכונה. לאורכותיהם על שם שהכסף והזהב הנתון באורכך נתון בחשבון כמה דלת אמר את הכסף המתוכן (מ"ב יב) : כבוד מכל כלי חמדה. לשון הכבדה כמו (לקמן ג) התכבד כילק לשון מכבד הבית אשקוונ"ט בלע"ז ולכבד אותם מכל כלי חמדתא וכן ת"י ספו מכל מני חמדתא, כבוד כמו זכור וקמור :

מצודת דוד בזו כסף. אתם אנשי כשדים שללו הכסף והזהב ואין סוף אל העושר שתקחו מאשר הכינו אנשי נינוה לעצמם : כבוד. ר"ל שם תמצאו כבוד היקר מכל כלי חמדה והוא כבוד נצחון המלחמה, או ר"ל גרפו אותה מכל כלי חמדה וקחו לעצמיכם : (מצודת דוד)

מצודת ציון בזו. מל' בזה ושלל : קצה. סוף : לתכונה. מל' הכנה : כבד. מל' כבוד או הוא ענין טיאוט וגריפה כמו התכבד כילק (לקמן ג) : (מצודת ציון)

[יא] בּוּקָה וּמְבוּקָה וּמְבֻלְקָה וְלֵב נֶמֶס וּפֶק בְּרַפִּים וְחִלְחָלָה בְּכָל מְתַנִּים וּפְנִי כָלָם קָבָצוּ פְּאָרוֹר :

רש"י בוקה. ריקנית : ומבוקה. ומרוקנת על ידי בוקקים : ומבולקה. מפורלת בחומותיה איסצרטיר"א בלע"ז : ופיק ברכים. כשלו ברכים כמו (שמואל א כה) לפוקה ולמכשול : קבצו פארוור. שחרורית כקדירה : (רש"י)

מצודת דוד בוקה וגו'. ר"ל נינוה תשאר ריקה וכרותה מן העושר : ולב נמס. לבם יהיה נמס מגודל החרדה וכשלו ברכים מבלי חוזק וכל מתננים יהיה חלחלה ורעד לבל יוכלו לעמוד על מתניהם : קבצו פארוור. פני כולם ישחר כאלו קבצו כל השחרות שיש בקדרה הנשחרה מעשן האש : (מצודת דוד)

מצודת ציון בוקה ומבוקה. ענין ריקות כמו גפן בוקק (הושע י) וכפל המלה לחוזק הענין : ומבולקה. ענין כריתה כמו ובולקה ועוה פניה (ישעיה כד) : ופיק. ענין כשלו כמו ולא יפיק (ירמיה י) : פארוור. קדרה כמו ובשלו בפרור (במדבר יא) : (מצודת ציון)

[יב] אֵיִה מְעוֹן אַרְיֹת וּמְרַעָה הוּא לְכַפְרִים אֲשֶׁר הִלְךְ אַרְיָה לְבִיא שָׁם גּוֹר אַרְיָה
וְאֵין מְחָרִיד :

רס"י אֵיִה מְעוֹן אַרְיֹת. קִינָה הִיא עַל נִינוּה שְׁהִיתָה מִדּוֹר מַלְכִים גְּבוּרִים וְחֻזְקִים כְּאַרְיֹת : אֲשֶׁר הִלְךְ אַרְיָה לְבִיא שָׁם. ת"י אֶתְר דְּהוּוּ אֲזֻלִין מַלְכִין וְשִׁבְקִין תַּמָּן בְּנִיהוֹן הָאֵל כְּאַרְיָה דְּשָׂרִי לְרוּחָאָן : (רס"י)

מצודת דוד אֵיִה מְעוֹן אַרְיֹת. אִמֵּר דֶּרֶךְ קִינָה אֵיִה נִינוּה שְׁהִיתָה מִדּוֹר אַרְיֹת וּמְקוֹם מְרַעָה אֵל הַכַּפִּירִים ר"ל מְקוֹם מַלְכִים אֲדִירִים וְשָׂרִים עֲצוּמִים : אֲשֶׁר הִלְךְ. ר"ל אֲשֶׁר הִיָּה הוֹלֵךְ וְיוֹצֵא מִשָּׁם הָאַרְיָה וְהַלְבִּיא לְכָל פְּאוֹת הָעוֹלָם לְטֶרוֹף טֶרֶף וְהִיָּה נִשְׂאָר שָׁם גּוֹרֵי הָאַרְיָה הֵם הַבְּנִים הַקְּטָנִים וְיִשְׁבוּ בַּבְּטַחָה וְלֹא הִיָּה מִי מְחָרִידִם ר"ל הַמֶּלֶךְ וְהַגְּבוּרִים יִצְאוּ לְשִׁלּוֹל שֶׁלֹּל וּבְנִיהֶם נִשְׂאָרוּ בַּמְּקוֹמָם בַּבְּטַחוֹן רַב : (מצודת דוד)

מצודת ציון מְעוֹן. מִדּוֹר : לְכַפְרִים. לְבִיא. שָׁם מִשְׁמוֹת הָאַרְיָה : גּוֹר. כֵּן יִקְרָא הָאַרְיָה הַקָּטָן וְכֵן גּוֹר אַרְיָה יִהְיֶה (בְּרֵאשִׁית מ"ט) : (מצודת ציון)

[יג] אַרְיָה טֶרֶף בְּדִי גְרוּתָיו וּמְחַנֵּק לְלִבְאֹתָיו וַיִּמְלֵא טֶרֶף חֲרָיו וּמְעַלְנֹתָיו טֶרֶפָה :

רס"י אַרְיָה טֶרֶף בְּדִי גְרוּתָיו. כְּתַרְגוּמוֹ מַלְכִיָּה הִיּוּ מְבִיאִים שְׁלָל רַב עַד שְׁהִיָּה דִי לְבַנֵּי בֵּיתָם : וּמְחַנֵּק. בְּהַמּוֹת לְכוֹרֵךְ לְבִאֹתָיו כְּלוֹמַר מְרַבָּה אֲוֹלְכוֹתָיו לְבַנָּיו : וַיִּמְלֵא טֶרֶף חֲרָיו. ת"י וּמִמְלֵאן אֲוֹלְכוֹתֵיהֶן חֲטוּף : (רס"י)

מצודת דוד אַרְיָה טֶרֶף. הָאַרְיָה הִהוּא אֲשֶׁר הִלְךְ הִיָּה טֶרֶף בַּעֲבוּר מְרַבִּית צוֹרֵךְ סְפוֹק גְּרוּתָיו הֵם בְּנֵי הַקְּטָנִים וְהִיָּה מְחַנֵּק וְהוֹרֵג מִחַיּוֹת הַשָּׂדֶה לְהַבִּיא אֵל לְבִאֹתָיו הֵם נִקְבוֹת הָאַרְיָה : וַיִּמְלֵא. וְהִיָּה מִמְלֵא הַחֲוֹרִים שִׁיּוֹשֵׁב בְּהֵן מִן הַטֶּרֶף וְכַפֵּל דְּבָרָיו וְאִמֵּר וּמְעוֹנוֹתָיו טֶרֶפָה וְהוּא מִשֵּׁל עַל מַלְכֵי נִינוּה וְשָׂרִיָּה שְׁהִיּוּ מְבִיאִים שֶׁלֹּל רַב דִּי צוֹרֵךְ בְּנִיהֶם וְנִשְׁוֹתֵיהֶם וּמִלְאוּ אֶרֶץ מִן הָעוֹשֵׂר שֶׁשֵּׁלּוּ : (מצודת דוד)

מצודת ציון בְּדִי. בְּהַרְבוֹת כְּמוֹ בְּדִי שׁוֹפֵר (אִיּוֹב ל"ט) : וּמְחַנֵּק. מִלְשׁוֹן חֲנֵק : חֲוֹרָיו. מִלְשׁוֹן חוֹר וְנִקְבָה הִיא הַמְעַרָה אֲשֶׁר יִסְתֵּר שָׁם הָאַרְיָה : וּמְעוֹנוֹתָיו. מִלְשׁוֹן מְעוֹן וּמִדּוֹר : (מצודת ציון)

[יד] הִנְנִי אֵלֶיךָ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וְהַבְּעֵרְתִּי בְּעֵשׂוֹן רְכֻבָה וּכְפִירֶיךָ תֹּאכַל חֶרֶב וְהַכְּרַתִּי מֵאַרְצְךָ טֶרֶפֶךָ וְלֹא יִשְׁמַע עוֹד קוֹל מִלְּאֲכָכָה : (פ)

רש"י רכבה. רוב רכב שבה קרטודי"ן זלע"ז ה"א יתירה היפך הלשון לריבוי מרכבות וכן (יחזקאל כד) סיר אשר חלאתה בה זהם רב : ולא ישמע עוד קול מלאכה. קול מלאכה כמו שפעה כזר רבקה וחזיריו שלוחי אשור (ישעיה לז) ויקרא בקול גדול יהודית : (רש"י)

מצודת דוד **הנני אליך**. הנה אני אלחם בך : **והבערתי**. אשרוף רוב הרכב שבה בהעלאת עשן השמים לגודל השרפה : **וכפיריך**. ר"ל בניך וזרעם תאכל החרב : **והכרתי וגו'**. ר"ל עוד לא תטרף בארץ לשלול את העכו"ם : **קול מלאכה**. שהיו מרימים קול על ארצות העכו"ם ליראם ולבהלם וכמו שעשה רבקה על ירושלים כמ"ש (במ"ב ובישע"י) : (מצודת דוד)

מצודת ציון **והבערתי**. ענין שריפה : **רכבה**. קבוצת המרכבות : **מלאכה**. מל' מלאך ושליח : (מצודת ציון)

נחום פרק-ג

[א] הוי עיר דמים פלה פחש פרק מלאה לא ימיש טרף :

רש"י פרק. גזל שמפרקו מיד זעליו : לא ימיש טרף. מתוכה תמיד : (רש"י)

מצודת דוד **הוי עיר דמים**. אוי לך את נינוה עיר שופכת דמים כלה עדת שקר ומלאה שבר לשבר את הבריות ולא תסור מפיה את הטרף בי תתמיד להרוג ולאבד את העכו"ם : (מצודת דוד)

מצודת ציון **הוי**. כמו אוי : **כחש**. שקר : **פרק**. ענין השבר כמו ופרסיהן יפרק (זכריה י"א) : **ימיש**. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות י"ג) : (מצודת ציון)

[ב] קול שוט וקול רעש אופן וסוס דהר ומרפבה מרקדה :

רש"י קול שוט. להכות סוסים היה נשמע בה תמיד : וקול רעש. אופני

מרכבות : וסוס דוהר. דולג ומקפץ וכן מדהרות דהרות אציריו (שופטים
(ה) :

מצודת דוד **קול שוט**. היו משמיעים קול שוט להכות הסוסים : **וקול רעש**.
אופני המרכבות להבהיל את האנשים : **וסוס דוהר**. הסוס שמשך את
המרכבה היה מדלג וקופץ והמרכבה היתה מרקדת לרוב מרוצתה לאיים
על הרואים :

מצודת ציון **שוט**. שבט ושרביט כמו שוט לסוס (משלי כ"ו) : **אופן**. גלגל
המרכבה : **דוהר**. כן יקרא דליגת וקפיצת הסוס כמו מדהרות דהרות
אביריו (שופטים ה') : **מרקדה**. מלשון רקוד וקפיצה : (מצודת ציון)

ג **פָּרֵשׁ מַעֲלָה וְלֶהֱבַח חֶרֶב וּבָרַק חֲנִית וְרַב חֶלֶל וְכַבֵּד פָּגַר וְאִין קָצָה לְגוּיָה**
(יכשלו) **וְכָשְׁלוּ** **בְּגוּיָתָם** :

רש"י **ולחב חרב**. רולימל"א זלע"ז כי סכין וחרב קרוי לחב כמו (קס ד)
ויזא הנלכ אחר הלהב : **וברק חנית**. חנית מרוטה ומברקת אור יולא ממנה
פלנדו"ר זלע"ז : **וכובד פגר**. היו מרצים פגרים ולא היה חשבון לגויות
נבילותיה המושלכות זה עד שהיו העוזרי' נכשלים בגויות הפגרים : (רש"י)

מצודת דוד **פרש מעלה**. הפרש היה מעלה עצמו כלפי מעל' בדליגת הסוס
ובידו להב חרב וברק חנית והוא עושה חללים רבים ופגרים הרבה : **ואין**
קצה לגויה. לא היה סוף אל גוית ההרוגים המושלכים בארץ עד שבני
אדם נכשלו בגוית ההרוגים כי לא מצאו מקום פנוי ללכת : (מצודת דוד)

מצודת ציון **פרש**. כן יקרא הרגיל לרכוב על הסוס : **ולהב**. כן יקרא ברזל
החרב כי כשהיא מלוטשת מברקת כלהב אש וכן ולהב חניתו (ש"א י"ז)
: **וברק**. כן יקרא ברזל החנית כי הוא מבריק כברק כאשר ילטשו וכן ברק
חרבי (דברים ל"ב) : **וכובד**. ענין רבוי כמו בעם כבד (במדבר כ') : **פגר**. כן
יקרא גוף ההרוג : **לגויה**. לגוף כמו גוית שאול (ש"א ל"א) : (מצודת ציון)

ד **מֵרֶב זְנוּנֵי זִוְנָה טוֹבֵת חֵן בְּעֵלְת כְּשָׁפִים הַמְכַרְת גוֹיִם בְּזְנוּנֵיהָ וּמִשְׁפָּחוֹת**
בְּכִשְׁפֵיהָ :

רש"י **מרוז זנוני זונה**. מרוז חנופות עיר שהיו יודעי' לפתות לב מלכי
הארץ להתחבר עמם וסוף היו כושפי' אותם תחתיה' : (רש"י)

מצודת דוד **מרוב זנוני זונה.** ר"ל כל ההרג הזה עשתה בעבור שהיה בה רוב הנהגות זנוני הזונה כשהיא טובת חן ובעלת כשפים אשר אז מוכרת עכו"ם לעצמה להיות כרוכים אחריה בעבור זנותה וכובשת משפחות עכו"ם עם כשפיה כי כן היה דרך אשור לפתות את העכו"ם בדברי חנוף להתחבר עמה וגלו להם מסתורם ואח"ז נלחמו בהם ויכלו להם והרבו להרוג ולאבד מבלי מצוא מנוס : (מצודת דוד)

[ה] הַנְּנִי אֵלֶיךָ נָאִם יְהוָה צְבָאוֹת וְגִלְתִּי שׁוּלְיֶךָ עַל פְּנֶיךָ וְהִרְאִיתִי גוֹיִם מֵעָרֶיךָ וּמִמְּלָכוֹת קְלוּנֶיךָ :

רס"י **שולִיך.** הם שפולי בגדי האֵסָה : **מעריך.** גלויך כמו (מיכה א) עריה **צֶסֶת** (רס"י) :

מצודת דוד **הנני אליך.** הנה אני אלחם בך : **וגליתי שולִיך.** לפי שהמשילה לזונה אמר לשון בזיון הזונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין מלמטה למעלה דרך בזיון ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה על פניה : **והראיתי.** אראה את כל העכו"ם את גלויך ואת הממלכות את קלונך ובזיונך : (מצודת דוד)

מצודת ציון **וגליתי.** מלשון גלוי : **שולִיך.** הוא תחתית הבגד כמו על שולי המעיל (שמות כ"ה) : **מעריך.** גלויך וכן עריה בושת (מיכה א') : **קלונך.** מלשון קלון ובזיון : (מצודת ציון)

[ו] וְהִשְׁלַכְתִּי עֲלֶיךָ שִׁקְצִים וְנִבְלָתֶיךָ וְשִׁמְתֶיךָ כְּרָאִי :

רס"י **שקולים.** בגדים נראים המנוולים אותך לפי הענין שדימה אותה לזונה דבר הכתוב : **כראי.** כזבל לשון והסיר את מוראתו צנוּלָתָה (ויקרא א) (רס"י) :

מצודת דוד **והשלכתי.** אשליך עליך דברים מאוסים ואגנה אותך ואשים אותך כדבר מטונף ומלוכלך ר"ל האויב הבא יהרוג בך ויוליכך בשבי בבזיון רב : (מצודת דוד)

מצודת ציון **שקוצים.** מלשון שקץ ומאוס : **ונבלתיך.** ענין כיעור ומגונה כמו אגלה את נבלותה (הושע ב') : **כראי.** ענין טנוף ולכלוך וכן מוראה ונגאלה (צפניה ג') : (מצודת ציון)

ז וְהָיָה כָּל רֹאֵיךְ יִדְוֹד מִמֶּיךָ וְאָמַר שְׂדָדָה נִינּוּה מִי יָנוּד לָהּ מֵאֵין אֲבִקֶשׁ מִנְחָמִים לָךְ :

רס"י ידוד ממך. יתרחק ממך : (רס"י)

מצודת דוד כל רואיך. כל הרואים אותך בשפלותך ובזיונך ינוד להתרחק ממך כדרך שמתרחקי מדבר מאוס : ואמר. הרואה בבזיונך יאמר הנה שדדה נינוה מי ינוד לה בראש כדרך המנחמים כאומר הלא אין לה אוהבים כי הרעה לכל העכו"ם : מאין. מאיזה מקום אבקש לך מנחמים והוא כפל ענין במ"ש : (מצודת דוד)

מצודת ציון ידוד. מלשון נדידה : שדדה. ענין עושק : ינוד. מלשון נדידה והנעה : מאין. מאיזה מקום : (מצודת ציון)

ח הַתִּיטְבִי מֵנָא אָמוֹן הַיִּשְׁבָּה בְּיֶאֱרִים מִים סָבִיב לָהּ אֲשֶׁר חֵיל יָם מִים חוֹמָתָה :

רס"י התיטבי מנוא אמון. ומה תצטחי בעשרך ובגבורתך וכי גדולה את מנוא היא אלכסנדרי' של מצרים אמון לשון פדגוג מנוא הגדולה שהיתה אומנת מלכי מצרים דמרכי זה מלכו : אשר חיל ים. אשר היה הים לה לחיל ולחומה שורא ובר שורא : (רס"י)

מצודת דוד התיטבי מנא אמון. וכי טובה אתה מנוא שהיא בת רבת עם כמ"ש את המון נוא (יחזקאל ל) : היושבה. אשר יושבת בין היאורים והמים סביב לה והיא לה לחוזק : אשר חיל ים וגו'. ר"ל הים לה לחיל וגם חומתה היא מן הים ר"ל הים לה לחוזק במקום חיל וחומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון התיטבי. מלשון טוב : מנוא. נוא היא אלכסנדריא כן ת"י : אמון. כמו המון והוא ענין עם רב וכן ואת יתר האמון (ירמיה כ"ב) : ביאורים. כן יקראו החפירות המושכות מים : חיל. הוא החומה הנמוכה שלפני הגבוה וכן ויאבל חיל וחומה (איכה ב') : (מצודת ציון)

ט כּוּשׁ עֲצָמָה וּמִצָּרִים וְאֵין קֶצֶה פּוּט וְלוֹבִים הִיוּ בְּעִזְרָתְךָ :

רס"י כוש עלמה. כושים היו לה לחוזק : פוט ולובים היו בעזרתך. והפוטים והלובים אשר היו בעזרתך גם הם היו בחילה : (רס"י)

מצודת דוד **כוש עצמה**. כוש היה לה לחוזק כי בא לה לעזרה וגם אנשי מצרים באו בעזרתם ואין קצה אל הבאים בעזרתה : **פוט ולובים**. ר"ל גם פוט ולובים שהיו בעזרתך אתה נינוה גם הם היו בעזרתה : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עצמה**. ענין חוזק : **פוט ולובים**. שמות אומות : (מצודת ציון)

[ג] גם היא לגלה הלקה בשבי גם עלליה ירטשו בראש כל חוצות ועל נכבדיה ידו גורל וכל גדוליה רתקו בזקים :

רש"י גם היא לגולה הלכה. אף היא הלכה בגולה אעפ"כ גדולתה לא עמדה לפני נבוכדנצר : רתקו. נכזלו לשון רתקות כסף (ישעיה מ) עשה הרתוק (יחזקאל ז) שלשלות : בזקים. שלשלות : (רש"י)

מצודת דוד גם היא. עם כל החוזק והעזר הלכה לגולה בשבי על ידי הכשדים ואת עולליה בקעו בראש כל החוצות ועל המכובדים שבה השליכו גורל לחלקם ביניהם וכל גדוליה אסרו בשלשלות : (מצודת דוד)

מצודת ציון **עולליה**. בנים הקטנים : **ירטשו**. ענין בקיעה כמו וקשתות נערים תרטשנה (ישעיה י"ג) : **ידו**. ענין השלכה כמו ואל עמי ידו גורל (יואל ד) : **רתקו**. ענין שלשלות כמו עשה הרתוק (יחזקאל ז) ור"ל קשרו בשלשלות : **בזקים**. גם הוא ענין שלשלות כמו לאסור מלכיהם בזקים (תהלים קמט) ועם כי אמר רתקו אמר גם בזקים לתוספת ביאור וכן מסעף פארה (ישעיה י) : (מצודת ציון)

[יא] גם את תשפרי תהי נעלמה גם את תבקשי מעוז מאויב :

רש"י גם את. אף לפי גדולתך תשכרי כמותה זכום התרעלה ותהי נעלמה : (רש"י)

מצודת דוד גם את. גם אתה נינוה לא תהיה טובה ממנה כי תהיה שכורה ר"ל מגודל הצרה תהיה מבולבלת בדעת כמו השכור : **ותהי נעלמה**. תהיה נעלמה מן העולם כאלו לא היית : גם את וגו'. כמו שנא בקשה עזר ומעוז להנצל מן האויב כן תבקשי את וכאומר והנה לא תמצא כמו שלא מצאה נוא : (מצודת דוד)

מצודת ציון **נעלמה**. מלי העלם : **מעוז**. ענין חוזק : (מצודת ציון)

[יב] כָּל מִבְּצָרֶיךָ תִּאֲנִים עִם בְּפוּרִים אִם יִנוּעוּ וְנִפְלוּ עַל פִּי אוֹכֵל :

רס"י כל מבצריך תאנים עם בכורים. כל ערי מבצריך יהיו נוחים ליכבש ולבזז מה שבתוכה כאילני תאנים וכשהן עם בכורות מזוהלת שבהם שכשמיניעים האילן נופלים הבכורים לתוך פי האוכלים : תאנים. אילני תאנים : אם ינועו. אשר אם ינועו ביד אדם בחזקה : (רס"י)

מצודת דוד כל מבצריך. עריך המבצרים יהיו נוחים לכבוש כאלו היו תאנים והם מבוכרים בבשול כי אז אם ינועו את האילן נופלים הם מעצמם על פי הרוצה לאכלם כן בנקל יכבוש נ"נ את ערי מבצריך : (מצודת דוד)

מצודת ציון עם בכורים. כמו ובכורים וכן אדמוני עם יפה עינים (ש"א טו) ור"ל ויפה עינים : בכורים. ענין גמר הבשול כמו בכורה אותה נפשי (מיכה ז) : ינועו. מלי הנעה והנדה : (מצודת ציון)

[יג] הִנֵּה עֲמִדָּ נָשִׁים בְּקִרְבֶּךָ לְאִיבֶיךָ פְּתוּחַ נִפְתָּחוּ שְׁעָרֵי אֶרֶץ אֲכֹלָה אִשׁ בְּרִיחֶיךָ :

מצודת דוד נשים בקרבך. כאלו היה נשים בקרבך ר"ל לא יכלו למנוע ביאת האויב כאלו היו נשים ולא גבורים בעלי מלחמה : לאויביך. אל אויביך כאלו מעצמם נפתחו שערי אצריך וכאלו האש שרפה בריחי השערים ר"ל בקלות רב יכבוש אותה האויב : (מצודת דוד)

מצודת ציון בריחידך. כעין מטה לנעול השערים ע"י : (מצודת ציון)

[יד] מִי מְצוֹר שְׁאָבִי לָךְ חֲזָקִי מִבְּצָרֶיךָ בְּאִי בְּטִיט וְרִמְסִי בְּחֶמֶר הַחֲזִיקִי מִלְּבָן :

רס"י מי מצור שאבי לך. עיר שצאים לאור עליה אוספים להם בני העיר מים רבים לתוכה בתוך חציות לשחות בימי המלחמה כשאין בתוכה בורות : באי בטיט ורמסי. אותו לעשות ממנו לבינים כדי לחזק בו בדקי החומות : החזיקי מלבן. אחזי בידך המלבן העשוי לדפוס הלבינים ללבון בתוכה : (רס"י)

מצודת דוד מי מצור שאבי לך. שאבי לך מים להיות מוכן לך לשתותו בימי

המצור כי לא תוכל ללכת אז מחוץ לעיר לשתות מים כי האויב יהרוג אותך : **חזקי מבצריך**. למען תשגב בהן מפני האויב : **בואי בטיט וגוי**. לטוח בנין החומה : **החזיקו מלבן**. אחזי מלאכת הלבנים לתקן עמהם בדקי החומה : (מצודת דוד)

מצודת ציון מצור. כן יקרא העיר בעת שהגייסות צרים עליה : **שאבי**. כן יקרא לקיחת המים כמו ותשאב לכל גמליו (בראשית כד) : **ורמסי**. מלי רמיסה ודריכה : **בחומר**. הוא הטיט וכפל הדבר במ"ש : **החזיקי**. ענין אחיזה : **מלבן**. מלי לבינה העומדים לבנין החומה : (מצודת ציון)

[טו] שם תאכלך אש תקריתך חרב תאכלך פילק התפכדי פארבה :

רש"י התכבד. צמטאטי השמיד : **כילק**. הגומר ומכלה כל ירק השדה ויש פותרין התכבד כילק תתכסי צכובד גייסות כילק והתכבדי לשון עם כבד : (רש"י)

מצודת דוד שם וגוי. רצה לומר אבל לא תועיל בזה כי שם במבצריך תאכלך האש והחרב תכריתך ותאכלך כילק האוכל עשבי השדה ולא ישאיר מה : **התכבד כילק**. תהיה מטואט במטואט כילק המכלה כל הירק : **התכבדי כארבה**. כפל הדבר לחוזק הענין : (מצודת דוד)

מצודת ציון כילק. מין ארבה : **התכבד**. ענין טיאוט וגריפה לנקות ובדרו"ל מכבדים את הבית (ברכות נה) וכן כבוד מכל כלי חמדה (לעיל ב) : (מצודת ציון)

[טז] הרבית רכליך מפוכבי השמים ילק פשט ויעוף :

רש"י ילק פשט ויעוף. יהיו קלים ללאת צסחורה כילק פפושט ועוף : (רש"י)

מצודת דוד הרבית. מאז הרבית רוכליך יותר מכוכבי שמים ועתה הם כילק הפושט כנפיו ויעוף ר"ל הנה נסו והלכו שבי : (מצודת דוד)

מצודת ציון הרבית. מלי רבוי : **רוכליך**. סוחריך וכן בעיר רוכלים שמו (יחזקאל יז) : **פשט**. ענין פרישה : **ויעוף**. מלי עפיפה ופריחה : (מצודת ציון)

[יז] מנזרך פארבה וטפסרך פגוב גבי החונים בגדרות ביום קרה שמש

זָרְחָה וְנוֹדַד וְלֹא נוֹדַע מְקוֹמוֹ אִים :

רַפְּ"י מנזריד. פריד והמ"ם יסוד וקורס בתיבה כמ"ם של משמרתך ושל משמעתך ושל מנעליך ופעמים שהיא נופלת ממנה כמו נזיר אחיו (בראשית מט), וכן נזיריה פריה (איכה 7) : וטפסריד. הממונים שלך : כגוב גובי. כחיילי גובאי גובי, קומלנגסטדי"ץ בלע"ז : החונים בגדרות ביום קרה. כן דרך הארצה והזבוב החסיל והילק בעת הקור נדבקים בכתלים וכסיבא חוס הן נודדים משם והולכים להם כך יגלו כל עמך : ונודד. ומטלטל : ולא נודע מקומו אים. איפה הם ואנה הלכו : (רפ"י)

מצודת דוד מנזריד. השרים בעלי העטרות היו כארבה וטפסריד היו כמין הגדול שבארבה אשר ביום קרה יחנו בגדרות וכאשר תזרח השמש וחם להם אז כ"א מהם נודד ללכת ולא ניכר מקומו היכן חנה ואיה הלכו וכן יהיו שרי נינוה כי לא יהיה ניכר אם היו שם מעולם ולא יהיו נודע איה הם כי מהם נהרגו מהם הלכו שבי : (מצודת דוד)

מצודת ציון מנזריד. מל' נזר ועטרה כמו את הנזר (מ"ב יא) : וטפסריד. ענין שררה כמו פקדו עליה טפסר (ירמיה נא) : כגוב גובי. הוא מין ארבה וכן יוצר גובי (עמוס ז) ור"ל מין הגדול שבארבה ודוגמתו בעדי עדיים (יחזקאל טז) ור"ל בהטוב והיפה שבעדים : בגדרות. מל' גדר וכותל : קורה. מל' קור וצנה : נודד. מל' נדידה : אים. איה הם : (מצודת ציון)

יח נְמוֹ רַעֲיָה מְלֶךְ אֲשׁוּר יִשְׁכְּנוּ אֲדִירִיךָ נִפְשׁוּ עֲמָךְ עַל הַהָרִים וְאִין מְקַבֵּץ :

רַפְּ"י נמו רועיד. ל' תנומה : ישכנו. אין יכולים לקום : נפשו. כמו נפוא וכל האותיות היואלת ממואלא אחד מתחלפות זו בזו זי"ן סי"ן סמ"ך כד"י כולן יולאין מסוף הלשון ושולי השניים : (רפ"י)

מצודת דוד נמו רועיד. מנהיגי המלחמה כאלו נתנמנו בשינה ועזבו הנהגת המלחמה : ישכנו אדיריך. הגבורים שוכנים במקומם ואינם הולכים למלחמה מול האויב : נפשו עמך. המון העם מצאו נופש ומרגוע על ההרים ואין מי מקבצם לרדת אל המלחמה : (מצודת דוד)

מצודת ציון נמו. מל' תנומה ושינה : רועיד. מנהיגים : אדיריך. גבורים : נפשו. הוא מל' נופש ומרגוע כמו שבת וינפש (שמות לא) : (מצודת ציון)

יט אין כהה לְשִׁבְרָךְ נְחֻלָּה מִכְּתָךְ כֹּל שְׁמֵיעֵי שְׁמַעְךָ תִּקְעוּ כִּי עָלֶיךָ כִּי עַל
מי לא עֲבָרָה רְעֵתְךָ תִּמְיֵד : (פפפ)

כ אין כהה לְשִׁבְרָךְ. אין מיצר על שברך כי הכל שמחים, כהה ל' דבר
עמוס : תקעו כף. לשמוח : (ככ"י)

מצודת דוד אין כהה. אין מיצר על שברך להיות זוהר פניו כהה וחשוכה
ועם כי מכתך נחלה וכאובה מאד : שמעך. שמע מפלתך : תקעו כף עליך.
ר"ל עוד ישמחו ועל מפלתך יכו כפם זה לזה דרך שמחה : כי על מי. רצה
לומר מי הוא אשר לא עברה עליו תמיד רעתך כי לכולם הרעות ולכן הכל
ישמחו במפלתך : (מצודת דוד)

מצודת ציון כהה. ענין עכירות וחושך כמו ככה הנגע (ויקרא יג) : נחלה.
מל' חולי : תקעו כף. ענין ההכות כף אל כף לשמחה וכן כל העמים תקעו
כף (תהלים מז) : (מצודת ציון)